

איך ייתפס בנימין נתניהו בפרספקטיבה היסטורית? מה נזכור ממנו בעוד חמש, עשר, עשרים שנה? יש היסטוריונים שטוענים שהאיש היה פסיק קטן, טעות דפוס. אחרים גורסים שתוצאות מדיניותו ההרסנית יעיבו על חיינו זמן רב. יש גם מי שמנבא קאמבק. ורק ההיסטוריון בנציון נתניהו מסרב להגיב

סליחה תקלה, זה הכל

שירי לב־ארי

שבוע וחצי אחרי התרסקותו בכחירות, ושבוע וחצי־פחות־שעה אחרי שהודיע על פרישתו מהחיים הפוליטיים, אפשר להתחיל לברר אצל אנשי אקדמיה איך ייוכר בימי נתניהו בראי ההיסטוריה. השיחה הראשונה היתה ברורה מאליה: בנציון נתניהו, גם היסטוריון וגם אבא. "לא אר כל, לצערי, למלא את רצונו", אמר נתניהו האב. "ידוע שאני מסרב להתראיין. כל כך הרבה אנשים פנו אלי בשנים האחרונות, מכל מיני עיתונים ותוכניות טלוויזיה, ואני תמיד סירבתי. ככל מקרה, את בוודאי תכתבי את מה שתמצאי לנכון גם בלי הסיוע שלי".

היסטוריונים אחרים שמחו על ההזדמנות להגות בסוגיה, בתור הקדמה לא מחייבת למאות המחקרים שבוודאי ייכתבו בשנים הקרובות על עיון נתניהו. "דק ההשתלטות שלו על הליכוד היא נושא לדוקטורט", אומר פרופ' יוסף גורני, ראש המכון לחקר הציונות באוניברסיטת תל אביב. "אני נותן את ראשי שייכת בקרוב דוקטורט כזה. אלה יהיו הנדשאים שייחקרו – הטכניקה של השלטון הג'אגלרי שלו, שניסה להבטיח לאלה ולא להלכה ולתחזיק את כל הכרזות באוויר מתוך אמונה שיהיה קסם ואף כדור לא ייפול, היכולת של אישיות בעלת מסרים חזקים וכשר מניפולטיבי לשלוט במערכת מסוימת. אנשי מדעי המדינה כבר מל־קשים את האצבעות".

"אני מעריך שנתניהו ייוכר כתקלה מעניינת", אומר פרופ' זאב צחור מהחוג להיסטוריה באוניברסיטת בן גוריון. "תקלה, משום שכל דרך צמיחתו וצורת פעילותו כמנהיג היו מקריות ומיוחדות לסיטואציה חד פעמית של הלם אוסלו והלם רצח רבין, שלימים יהיה ביניהם קו מחבר מעניינת, כי הוא תופעה חריגה באופן קיצוני, שאינה ניצבת על שום סקאלה של מנהיגות יהודית מוכרת. למנהיגות יהודית מוכרת דרכי צמיחה מסורתיות. בתקופה הראשונה של בניית הארץ, הצמיחה עברה דרך סגירה, ייבוש ביצות וחלוציות. בתקופה שאחריה הצמיחה עברה דרך סיפור בטחוני אישי, שמיר ובגין היו מפקדי מחתרת, רבין היה רמטכ"ל, וגם היום מולך הרצף הבטחוני הזה. אלה הם מקורות צמיחה קולקטיביים, שיש הסכמה לגביהם. נתניהו בא ממקום אחר, ללא קבוצה תומכת, ממקום של מי שישב בבוסטון ולפתע נמצא בצומת הפוליטי".

"רצח רבין חוליה הלא שלומן קצר התבטא ברצון לערער על כל המור"

סכמות, כולל המוסכמות של המבנה הפוליטי ודרכי הצמיחה הפוליטיות. לרגע היה מצב שכל סולמות העלייה למנהיגות נעשו לא לגיטימיים. על כן האיש ללא סולם מצא את עצמו בצומת, כמעמד שיתרונו שהוא לא בא משום מקום מוכר. נתניהו היה כמו מחוץ למערכת המוסדית. הוא הביא את עצמו מעולם אחר".

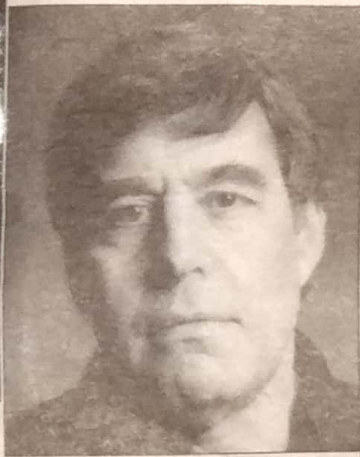
"מנקודת מבט של איש שמאל", אומר ד"ר ראובן חזן מהחוג למדעי המדינה באוניברסיטה העברית, "דבר אחד טוב יצא מכהונתו, וזה הרס האידאולוגיה של הימין. מי שתומך בתהליך השלום צריך לראות את הכהונה של נתניהו ככזאת שמשאירה אחריה את הדוכ המכריע של המפלגות והח"כים בכנסת כתומכים בנוסחת השלום תמורת שטחים. עד לכניסתו לתפקיד, זה היה הגורם החשוב שהפריד בין שמאל לימין בפור ליטיקה הישראלית. היום זה מפריד בין הימין הקיצוני יותר המערכת הפוליטית. בעל כורחו, כראש ממשלה של הימין והגוש הדתי, הוא הרביל את חזון ארץ ישראל השלמה לקבורה".

"ברור לגמרי שהציבור הישראלי לא עמד על טיבו של נתניהו", אומר ד"ר דני גוטוויין, ראש החוג לתולדות ישראל באוניברסיטת חיפה. "מתנגדיו בכלל לא הבינו עד כמה כעייתית המדיניות שלו, ולכן התעסקו באישיות שלו. בימי היה בעצם המדינאי הימני היחיד שהציב את האלטרנטיבה הברורה והקוהרנטית ביותר של החשיבה הימנית הישראלית. הוא היה הרבה יותר קונסיסטנטי מבגין או משמיר, שהיו חלק מהממסד וקיבלו את כללי המשחק. בימי הוא הימין הישראלי האולטימטיבי בנייה מדינית שמוזנה את כל מרכיביה. הוא יצר סיסטמה בגישה היטב הדרסנית. אם את זה לא יוכרו ממנו, או פשוט לא יבינו אותו. בגלל העיסוק האינסופי באישיות שלו לא ראו את הסכנה שריחפה על החברה הישראלית".

"נתניהו היה מהפכן שמרני. הוא קיבל מדינה עם מורשת ותפיסות מקובלות, מדינת רווחה מערבית. הוא רצה להדוס את החברה הזאת ולהקים במקומה חברה חדשה ובה שני מרכיבים ברורים: אליטת חזן וחרש, ומתחתיה איוושהי פדרציה של קבוצות אוכלוסיה מסוכסכות הנמצאות באינטנזיות מתמיד אחת כלפי השנייה. מתוך המהומה הזאת קל יותר לארגן את הסדר החברתי החדש. לכן הוא קנה את לבו של השריף ריית בחברה, שלא מצליחות להתחבר למעמד הביניים הישראלי. נתניהו היה האויב הגדול של מעמד הביניים, למרות שבכל חברה גורמלית חסיד בעמוד הבא

עזבו, לא יישאר ממנו כלום

יש גם היסטוריונים שמייחסים חשיבות היסטורית פחותה בהרבה לתקופת נת-ניהו. "במה בסך הכל מדובר?" שואל פרופ' מיכאל קרן, ראש המכון לחקר העיתונות

מיכאל קרן. טרגד וגמרנו

מיכאל הרסגור. טעות בהיסטוריה

והתקשורת היהודית באוניברסיטת תל אביב, "בכחור בן ארבעים ומשהו שהגיע לראשות הממשלה, עשה מה שעשה, נכשל והורד בחליך דמוקרטי. לעשות ממנו דמון שעזב את החברה הישראלית, או לדבר עליו כעל דמות היסטורית, זה לעשות לעצמנו עוול. זה לתת לו יותר כוחות ממה שיש לו. בדמוקרטיה אין דמויות גדולות מהחיים. זה החלק היפה בתרבות הפוליטית הזאת. נתניהו בסך הכל מייצג טרגד במדינה, שלפיו אננו לומדים להכיר את המנהיג דרך הטלוויזיה, כמו קלינטון או בלייר. ברק ונתניהו שייכים לאותו רפוס מנהיגות, הם יותר דומים מאשר שונים. אנו

**ד"ר דני גוטוויין: "ביבי היה המדינאי
שהציב את האלטרנטיבה הברורה והקוהרנטית
ביותר של החשיבה הימנית הישראלית.
הוא הימין הישראלי האולטימטיבי. הוא יצר
סיסטמה בנויה היטב והרסנית. אם את זה
לא יזכרו ממנו, אז פשוט לא יבינו אותו"**

יודעים מעט על ברק כשם שידענו מעט על נתניהו. האם יש לנו מושג על המחשבות שלו עכשיו, איך הוא מתכוון להרכיב קואליציה, עם מרצ או עם ש"ס? יש לנו רק היכרות עם דמותו בתקשורת.

"העניין הוא שהעם היהודי, באופן מסורתי, תופס את מה שקורה כאן ועכשיו כמו-נחים היסטוריים, מונחים של אצבע אלוהים שמנחה את גורלנו. לכן אנחנו נוטים לתפוס כל תופעה במונחים אפוקליפטיים, כאילו בכל דבר יש הרבה מעבר לדבר עצמו. אבל אם מדינה רוצה לפעול באופן סביר במערכת הבינלאומית, היא חייבת להשתחרר קצת מהאפוקליפסה הזאת."

"מוטב לא לדבר עליו, כי הוא פשוט לא ייזכר", פוסק פרופ' מיכאל הרסגור. "נתניהו היה טעות בהיסטוריה, שגיאה, טעות דפוס. הוא הביא רק נזק, הסית קבוצה אחת של האוכלוסיה נגד קבוצה שנייה, התמסר למכשפים וירעונים, התנהג בצורה מנוגדת לכל הכללים. איך נעשית שגיאה כזאת בהיסטוריה? אנשים לא ידעו מיהו האיש, ורק כשעלה לשלטון גילו את כל כיעורו, ואת אי יכולתו לקרוא את המפה. ההוכחה לכך היא המפלה המבישה שלו וזה שהוא אפילו לא רוצה להמשיך בליכוד. זה עוד לא היה בישראל וגם לא יהיה. הניסיון איתו כל כך חמור, שאנשים למדו את הלקת. עם ישראל איננו מהעמים החכמים ביותר, אבל גם איננו מן הטיפשים בעולם."

אם יש מנהיגים בעולם שאפשר להשוות אותם אליהם, אלה אנשים שעדיף לא להזכיר אותם. נתניהו כבר הושווה למוסוליני, אבל ההשוואה לא טובה כי ישראל היא מדינה דמוקרטית, והחוקה הלא כתובה שלנו, אך הקיימת, לא נתנה לו אפשרות להשתולל.

"אם הוא לא יחזור לזירה הפוליטית, והממשלה החדשה תישאר בשלטון שמונה שנים ותקדם את השלום, שלוש השנים של נתניהו ייראו כמו סטייה קטנה מהדרך," אומר פרופ' דוד ניומן, ראש המחלקה לפוליטיקה וממשל באוניברסיטת בן גוריון. "נתניהו החזיר את הדיון הציבורי בישראל עשרים שנה אחורה. הוא החזיר אותנו לדיון הישן של איום קיומי. זהו דיסקורס שלמעשה כבר יצאנו ממנו. גם במערכת הבחירות האחרונה הוא חזר לסיסמאות בנוסח 'מדינות ערב באות לפלוש ולהשמיד אותנו ולזרוק אותנו לים'. כבר לפני אוסלו השיח הזה לא היה קיים יותר, וודאי שלא אחריו."

אומר ההיסטוריון הימני:

פרופ' גיורא גולדברג מהחוג למדעי המדינה בבר אילן, המוזהה עם חוגי הימין, טוען שבקרב השמאל ייזכר נתניהו כפלגן, סכסכן, נוטר איבה ונהנתן, אך בקרב הימין ערכו רק יילך ויעלה. "ככל שיעבור זמן, עשר או עשרים שנה, ההערכה כלפיו תלך ותגדל", הוא אומר. "אנשי הימין יבינו שהוא בעצם עמד כאן שלוש שנים עם מעט מאוד משאבים, ובכל זאת הצליח להחזיק את העסק. הוא ייחשב סיפור הצלחה בגלל התוצאות: בשלוש שנים החזיר בעצם שני אחוזים מהשטחים, שזה מעט מאוד. בקרוב, אני מניח, השמאל יגיע לעשרות אחוזים. עכשיו קשה להבין את זה, כי עדיין אצל הרבה אנשי ימין יש מנגנון אוטומטי שאומר הפסדנו, בפעם הבאה ננצח. כאילו זה משחק פינג פונג. אבל אחרי שבפעם הבאה יתברר להם שהשינוי בדעת הקהל כל

גיורא גולדברג. הוא עוד ישוב

דני גוטוויין. סכסכן ותו לא

כך גדול ושהם בעצם לא יכולים לנצח, הם יתחילו להעריך אותו יותר, בגלל היכולת שהיתה לו לנצח.

"הזמן יעשה את שלו, ואת כל הקטעים האישיים נוטים לשכוח. יזכרו לו את הדב"רים המהותיים. איך זוכרים ראשי ממשלה? על פי אירועים היסטוריים גדולים שהם קשורים בהם. את שרת כמעט לא זוכרים כי לא היה אירוע היסטורי גדול בתקופתו, את בן גוריון זוכרים על הקמת המדינה ומלחמת העצמאות. את בגין הימין זוכר לא לטובה, כי הרבר המשמעותי שעשה זה קמפ דייוויד, אם כי הוא איזן זאת מעט בחשבון ההיסטורי עם מלחמת לבנון. נתניהו ייזכר לא בגלל אירוע מרכזי אחד, אלא בזכות עמידה חזקה מאוד בלחץ. הוא נלחץ מכל הכיוונים – ממפלגתו שלו, מהקואליציה, מחלק גדול מהתקשורת. מבחינת הימין הוא יצא גבר: נלחם בתקשורת, נלחם באל"י, טות, הראה לכולם בטלוויזיה. גם את בגין לחצו בהתחלה, אבל הוא הסתגל מהר ומינה את משה דיין מהמערך כשר חוץ, ורץ מיד לשיחות עם סאדאת. נתניהו לא נכנע ללחץ למרות שהיה בתנאים הרבה יותר קשים. נראה לי שהאמונה הבסיסית של נתניהו בחזון ארץ ישראל השלמה יותר חזקה משהיתה אצל בגין, למרות שבציבור ובתקשורת זה נתפס הפוך, ואת זה הימין ילמד להבין עם השנים: נתניהו ייתפס כפייטר מול השמאל וגם כמי שמיועזר נזקים.

"אם הימין לא יצליח לחזור לשלטון כמה פעמים ברציפות, יתפתח כאן מיתוס נתניהו. אני לא אתפלא אם עוד 10-15 שנה נראה קריאות לנסות ולהחזיר אותו. הוא ייתפס כמנצח האחרון, ובצורה טבעית חלק מהאנשים יתגעגעו אליו. גם העזיבה שלו הירואית, עבר שבוע והוא לא מאשים אף אחד, לקח על עצמו את כל האחריות. פרס הפסיד חמש פעמים ותמיד היו לו תירוצים – פיגוע, זיופי בחירות. אבל זה חלק מהסגנון הפוליטי האמריקאי: הפסדת, בלי תירוצים. תעשה שני דברים – תברך את המנצח ותפרוש."

אל תמהרו לחרוץ משפט

"כבר היו ראשי ממשלה קודמים, כמו לוי אשכול או גולדה מאיר, שהיתה לגביהם דעה והיא השתנתה עם השנים," אומר פרופ' אליעזר דרן יחיא מהחוג למדעי המדינה בבר אילן. "על אשכול היתה ביקורת קשה, וככל שהתרחקנו מתקופת הכהונה שלו ההערכה אליו גברה. ההפך מזה קרה לגולדה, שנחשבה לראש ממשלה חזקה ותקיפה וככל שמתרחקים נמתחת עליה יותר ביקורת. זה לא פשוט לתת הערכה על ראש ממשלה מיד לאחר שהוא מסיים כהונתו, אבל מה שאפשר לומר כרגע זה שהוא ייזכר כראש ממשלה מיוחד – מיוחד מבחינת נסיבות עלייתו לשלטון, נסיבות ירידתו, מיוחד מבחינת היחס שקיבל מהציבור ומאמצעי התקשורת. לא היה ראש ממשלה שעודר רגשות כל כך חזקים אצל הציבור. הוא היה כמו כוכב שביט שדרך במהירות והמם את כולם, ועוד ניצח כנגד כל הסיכויים. גם הנפילה היתה מהירה ביותר, וגם הפרישה. לא היה כאן עוד ראש ממשלה שמיד אחרי מפלה בבחירות הודיע על פרישתו. חוץ מזה, הוא ייזכר גם כראש הממשלה הבודד ביותר שהיה בישראל." *